

מאסף לכל המחנות ליקוטים במצות צדקה והלכותיה

א. מפתח לכמה עניינים שנידונו בקצרה בסימנים הראשונים

זכות הצדקה וחביבותה	רמז
"כל חלב" [חלק מענין "איך?"]	רמח ח
מעשה	רמט ה
כתיבת שם הנודר	רמט יג ברמ"א
תפלה	רמט יד
לעילוי נשמה	רמט טז ברמ"א
עני המחזר על הפתחים [חלק מענין "כמה?"]	רנה
מומר [חלק מענין קדימות/"למי?"]	רנא א-ב
בדיקה [חלק מענין קדימות/"למי?"]	רנא י

ב. מרמ"ק לעיון בגדר מצות צדקה

כפייה

גמרא בבא בתרא (ח:), "תנו רבנן קופה ... כדיני ממונות", "אמר מר ... זוזי לצדקה", וברש"י
גמרא חולין (קי:), "דתניא כל ... מוזהרין עליה"
תוספות בבא בתרא (ח: ד"ה אכפיה), לפחות עד " ... ולא תקפוץ וגו'"
חידושי הריטב"א כתובות (מט:)

אבל היכא דאמיד כייפינן ליה. פירוש מדיון צדקה, ואף על גב דהוי מצות עשה שמתן שכרה בצדה וקיימא
לן (חולין ק"י ב') דכל מצות עשה שמתן שכרה בצדה אין ב"ד מוזהרין עליה, התם הוא בשאר מצות כגון
כבוד אב ואם וכיוצא בזה, אבל לענין צדקה כייפינן מפני מחסורם של עניים וכדכתב רחמנא ועשית
אזהרה לב"ד שיעשוך, ואע"ג דההוא גבי נודר כתיב, גלי רחמנא בצדקה שהוציא בפיו והוא הדין לכל
צדקה משום מחסורם של עניים. ובתוספות תירצו דשאני צדקה דכתיב בה לא תעשה גם כן דכתיב לא
תאמץ את לבבך וגו'.

- מהי הסתירה בין גמ' בבא בתרא וגמ' חולין?
- במה נחלקו תוס' והריטב"א?
- מה קשה לך בדברי הריטב"א? אולי תבין היטב את דברי הריטב"א ע"י העיון במחלוקות הבאות ...

מחילה

גמרא כתובות סז:

תנו רבנן אין לו ואינו רוצה להתפרנס נותנין לו לשום הלואה וחוזרין ונותנין לו לשום מתנה דברי רבי מאיר
וחכמים אומרים נותנין לו לשום מתנה וחוזרין ונותנין לו לשום הלואה לשום מתנה הא לא שקיל אמר
רבא לפתוח לו לשום מתנה

רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ז ה"ט

עני שאינו רוצה ליקח צדקה מערימין עליו ונותנין לו לשם מתנה או לשם הלואה

טור יורה דעה סימן רנג, "מי שצריך ... ואין נפרעין ממנו אח"כ"

ר"ן כתובות סז: (כט: בדפי הרי"ף)

אין לו משלו ואינו רוצה להתפרנס מן הצדקה נותנים לו לשם הלואה ושוב אין מבקשין ממנו אם יפרע
מעצמו יפרע ואם לאו אין חוששין לו

ברכה

שו"ת הרשב"א חלק א סימן יח – בשם ר' יוסף אבן פלאט

שאלת למה אין מברכין על המצות כולן כגון המלוה את חברו והטוען עמו וכיוצא בהן.
תשובה זו שאלה עמוקה ודבר שעמדו עליו הראשונים זצ"ל ונסתבכו בו הרבה מפני מה מברכין על מקצתן ואין מברכין על כולן ואי זו שמברכין עליה ואי זו שאין מברכין עליה. ואין הענין תלוי בטעם אחד שאתן לך כלל אחד בהם. אלא כל מצוה שאין בה מעשה אין מברכין עליה כגון השמטת כספים וכיוצא בהן. וכן אין מברכין על מצוה שאינה תלויה כולה ביד העושה. מפני שאפשר שלא יתרצה בה חברו ונמצא מעשה מתבטל. כגון מתנות עניים והלואת הדלים ונתינת צדקה והענקה וכיוצא בהם...

ספר אבודרהם (ברכת המצות ומשפטיהם) – בשם הראב"ד

אני אברר זה הטעם כל מצוה שיש בה קלקול אחרים אין מברכין עליה מפני שנראה כמודה על אותו קלקול ומכאן יצאו אלו שהוא מזכיר ויצאה מתנה לעני

ספק

שו"ת הרשב"א חלק א סימן תרנו

והענינים ... ואף על פי שזה ספק הקדש [=ספק צדקה] אין אומרים בזו ספקא דאיסור' לחומר. חדא דהקדש עניים ממון בעלמא הוא ואמר' להו אייתו ראייה ושקולו.

- מה הן שתי ההבנות במצות צדקה העולות לך מכל הני עניני? נסה עפי"ז להבין גם את מחלוקת תוס' והריטב"א לעיל.